

גיאורג ביכנר: וויצק

הנפשות:

וויצק	פונדקי
מריה	שוליה א
המפקד	שוליה ב
הרופא	קתי
המתופף	קרל השוטה
סמל	סבתא
אנדרס	ילדה א
מרגרט	ילדה ב
בעל הבית	ילדה ג
כרוז	איש א
איש זקן עם תיבת נגינה	איש ב
יהודי	שוטר

אצל המפקד.

המפקד יושב על כסא. וויצק מגלח אותו.

המפקד: לאט, וויצק, לאט. אחד אחרי השני! אתה עושה לי סחרחורת. מה עלי לעשות בעשר הדקות שנשארו מאחר שגמרת היום מוקדם מדי? וויצק, שים לב. יש לך עוד שלוש שנות חיים טובות, שלוש שנה שהן שלוש מאות וששים חדשים! והימים! והשעות! והרגעים! מה תעשה בכל הזמן הנורא הזה? עשה לך חשבון, וויצק!

וויצק: כן, אדון מפקד.

המפקד: אני חרד מאוד לעולם כשאני חושב על הנצח. תעסוקה, וויצק, תעסוקה! נצח: זה נצחי, זה נצחי — אתה תופש את זה. אבל זה לא כל כך נצחי, זה רק הרף עין, כן, הרף עין. וויצק, כשאני חושב שהעולם סובב סביב עצמו ביום אחד זה מרעיד אותי! איזה בזבוז של זמן! ולכן זה מוביל? וויצק, אינני יכול לראות גלגל של טחנה מבלי להתעצב.

וויצק: כן, אדון מפקד.

המפקד: וויצק, אתה נראה כל הזמן נרגז. אדם טוב לא עושה זאת. אדם טוב, בעל מצפון נקי. אמור כבר משהו, וויצק, מה מזג האויר היום?

וויצק: רע, אדון מפקד, רע. רוח!

המפקד: אני כבר מרגיש. סערה בחוץ. רוח כזאת משפיעה עלי כמו עכבר. (בערמומיות) אני חושב שזו צריכה להיות רוח צפון דרומית.

וויצק: כן, אדון מפקד.

המפקד: הִי־הִי! צפון דרומית! הִי־הִי! אתה טפש, טפש נורא! (ברגש) וויצק אתה אדם טוב, אבל (בהדרת כבוד) וויצק, אין לך מוסר! מוסר, זאת אומרת, כשיש לך מוסר, אתה מבין. זו מלה טובה. יש לך ילד בלא ברכת הכנסיה, כמו שאומר מעלת כבוד האדון המטיף הצבאי שלנו. בלא ברכת הכנסיה. זה לא ממני.

וויצק: אדון מפקד, האל הטוב לא יקפיד על התולעת המסכנה אם אמרו עליה אמן לפני שעשו אותה או לא. האדון אמר: הניחו לילדים לבוא אליי.

המפקד: מה אתה אומר? איזו מין תשובה משונה היא זו? אתה מבלבל אותי לגמרי עם התשובה שלך, וכשאני אומר אתה, אני מתכוון אליך, אליך.

וויצק: אנחנו העניים — רואה הוא, אדון מפקד: כסף, כסף! מי שאין לו כסף — איך להביא אחד כמוך לעולם על פי המוסר! גם אנחנו בשר ודם. אנשים משלנו אין להם מזל לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. אני חושב שכשנבוא לשמים נצטרך לעזור שם לעשות רעמים.

המפקד: וויצק, אין בך מידות טובות! אינך אדם בעל מידות טובות! בשר ודם? כשאני שוכב ליד החלון, אחרי שירד גשם, ומתבונן בגרביים הלבנות איך הן מקפצות ברחוב, לעזאזל, וויצק, אז באה לי האהבה! גם אני בשר ודם. אבל, וויצק, המידות! המידות הטובות! איך הייתי יכול לבלות את הזמן? כל הזמן אני אומר לעצמי: אתה אדם בעל מידות טובות. (ברגש) אדם טוב, אדם טוב.

* מרקוס י יד; לוקס יח טז.

** במקור: Tugend.

וויצק: כן, אדון מפקד, המידות הטובות, אין לי הרבה מהן. יראה נא, אנחנו האנשים הפשוטים, שאין לנו מידות טובות, זה בא לנו רק בדרך הטבע. אילו הייתי אדון, והיה לי כובע ושעון ומעיל אנגלי, והייתי יודע לדבר כמו שצריך, הייתי כבר נעשה לבעל מידות טובות. זה צריך להיות יפה מאוד עם המידות הטובות האלה, אדון מפקד, אבל אני בחור עני.

המפקד: טוב, וויצק, אתה אדם טוב, אדם טוב, אבל אתה חושב יותר מדי, וזה אוכל אותך. כל הזמן אתה נרגז. — הויכוח הזה התיש אותי לגמרי. לך עכשיו, ואל תרוץ. לאט, בנחת ולאט במורד הרחוב!

שדה פתוח. העיר במרחק.

וויצק ואנדרס חוטבים עצים בחורשה.

אנדרס: (שורק)

וויצק: כן, אנדרס. המקום הזה מקולל. רואה אתה פס האור כאן על העשב, איפה שצומחות הפטריות? כאן מתגלגלת בלילות הגולגולת. פעם הרים אותה מישהו, חשב שזה קיפוד. שלושה ימים ושלושה לילות וכבר שכב בארון**. (בשקט) אנדרס, אלה היו הבונים החופשים. תפשתי. הבונים החופשים***.

אנדרס: (שר)

יושבת שם ארנבת אוהבת לאכול את העשב הירוק.

וויצק: שקט! אתה שומע, אנדרס? אתה שומע? הולך משהו!

אנדרס:

אוהבת לאכול את העשב הירוק אף גבעול לא עוזבת.

וויצק: זה הולך מאחורי, מתחת. (רוקע על האדמה) חלול. שומע? הכל חלול כאן למטה! הבונים החופשים!

אנדרס: אני מפחד!

וויצק: שקט מור. עוצר את הנשימה. — אנדרס!

אנדרס: מה?

וויצק: אמור משהו! (מתבונן סביבו) אנדרס! כמה בהיר! הכל זוהר מעל לעיר! אש הולכת בשמים, ולמטה תרועה, כמו חצוצרות. כמה זה מושך למעלה! קדימה, אל תביט לאחור! (מושך אותו לחורשה).

אנדרס: (אחרי הפסקה) וויצק, אתה עוד שומע את זה?

* במקור: auf den Hobelspänen — על נסורת.

** פחד מרדיפת הבונים החופשים היה מסימני שגעונו של וויצק האמיתי.

וויצק: שקט. הכל שקט. כאילו היה העולם מת.
אנדרס: אתה שומע? מתופפים שם. צריך ללכת.

העיר.

מריה והילד שלה בחלון. מרגרט. המאסף עובר, המתופף בראש.

מריה: (מנענעת את הילד בזרועותיה) הי, ילד, טררם! אתה שומע? הנה הם באים!

מרגרט: איזה גבר. בחור כארז.

מריה: עומד על רגליו כמו אריה. (המתופף מניף ידו לשלום).

מרגרט: הי, שכנה, איזו עין יפה. זה לא רגיל אצלך.

מריה: (שרה) חיילים הם בחורים יפים...

מרגרט: העינים שלך עדיין נוצצות —

מריה: אז מה! תקח את העינים שלה ליהודי, ותתן לו שיצחצח לה אותן, אולי עוד יבריקו ואפשר יהיה למכור אותן בשני כפתורים.

מרגרט: מה, היא? היא? אשת בתולים! אני אשה מכובדת, אבל היא, כל אחד יודע, חודרת במבט שלה שבעה זוגות של מכנסי עור!

מריה: גבלה! (טורקת את החלון) בא ילד שלי, מה רוצים האנשים. אף על פי שאתה רק בן זונה מסכן, אתה מביא לאמא שלך שמחה עם פרצוף הממזר שלך. טם טררם. (שרה)

מה תעשי נערה?

ילד בלי בעל זה רע.

מה זה אכפת לה.

היא שרה כל הלילה.

הי הו, ילדי, טרידידם!

בשביל זה לא נחוש שום אדם.

(דופקים בחלון) מי שם? זה אתה, פרנץ? הכנס!

וויצק: אי אפשר, צריך להתיצב.

מריה: חטבת עצים בשביל המפקד?

וויצק: כן, מריה.

מריה: מה אתך, פרנץ? אתה נראה מודאג.

וויצק: (בסוד) מריה, זה קרה שוב. מאוד. האם לא כתוב — וירא והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן?

מריה: איש!

וויצק: זה הלך אחרי עד העיר. משהו שאנחנו לא תופשים, לא מבינים, שיוציא אותנו מדעתנו, מה יהיה?

מריה: פרנץ!

וויצק: אני צריך ללכת. הערב ביריד. חסכתי עוד משהו. (הולך).

מריה: האיש הזה! שקוע בעולם של רוחות. לא הסתכל על הילד שלו. הוא תפוש במחשבות. מה אתה שקט כל כך, ילד? אתה מפחד? נעשה כל כך חשוק, אפשר לחשוב שמתעוורים. רק הפנסים מאירים כאן. אינני יכולה לעמוד בזה. זה מרעיד אותי. (יוצאת).

ביתנים. אורות. אנשים.

זקן שר וילד רוקד לצלילי תיבת הנגינה.

זקן: אין בעולם דבר קבוע

מות נמות כולנו

זה היטב ידוע.

וויצק: הי, הופסה, איש מסכן, איש זקן! ילד מסכן, ילד קטן! צער ושמחה!

מריה: בן אדם, אם הטפשים הם כאלה חכמים, אנו עצמנו טפשים. עולם מצחיק! עולם יפה! (שניהם עוברים אל הכרוז).

כרוז: (לפני אחד הביתנים, אשתו לובשת מכנסים, וקוף לבוש בחליפה) רבותי, רבותי! ראו נא בריה זו, כפי שברא אותה אלהים. שום דבר, בהחלט שום דבר. עכשיו ראו נא את מעשה האמנות: הולך זקוף, יש לו מעיל ומכנסים, יש לו חרב. הקוף הוא חייל. זה לא הרבה עדיין. הדרגה הנמוכה ביותר של המין האנושי. הוי! השתחוה נא! כך — אתה ברוך. תן נשיקה! (תוקע בחצוצרה). יצור זה הוא מוסיקלי — רבותי, אפשר לראות כאר את הסוס האסטרונומי ואת ציפורי האהבה הקטנות, חביבות כל כתר אירופה; מגלה לאנשים את הכל, גיל, כמה ילדים, איזה מחלות. ההצגות מתחילות! מיד תהיה זו פתיחת הפתיחות!

וויצק: רוצה?

מריה: מה אכפת, יהיה בטח יפה. איזה סרטים שיש לאיש! ולאשה יש מכנסים! (שניהם נכנסים לביתן).

* בראשית יט כח.

המתופף: עצור, רגע, ראית אותה? איזו חתיכה!

סמל: לשדים! להוליד ממנה גדוד של פרשים!

המתופף: וגזע של מתופפים!

סמל: איך שהיא מחזיקה את הראש! אפשר לחשוב שהמשקל של השיער השחור שלה יוריד אותו למטה. והעינים —

המתופף: כמו להסתכל לתוך באר או לתוך ארובה. בוא, אחריה!

בתוך ביתן מואר היטב.

מריה: איזה אור!

וויצק: כן, מריה, חתולים שחורים עם עיני אש. איזה ערב!

בעל הביתן: (מוביל סוס) הצג את כשרונך! הצג את בינתך הבהמית! בייש את חברת בני האדם! רבותי, בעל חי זה שאתם רואים, זנב לגופו, על ארבע פרסותיו הוא חבר בכל חברות המלומדים, הוא פרופיסור באוניברסיטה שלנו. הסטודנטים לומדים שם אצלו לרכב ולהלחם. — ענין של שכל הישר, עכשיו חשוב בהגיון כפול! מה אתה עושה כשאתה חושב בהגיון כפול? האם יש בחברת המלומדים חמור? (הסוס מהנהן בראשו) כעת רואים אתם מהו ההגיון הכפול? זוהי דמות בהמה*. כן, זה איננו אינדיבידיום בהמתי מטומטם, זוהי אישיות, בן אדם, בן אדם חיתתי, ובכל זאת בהמה, חיה. (הסוס נוהג בחוסר נימוס) כך, בייש את החברה, רואים אתם, בהמה זו עדין היא בטבע, הטבע הלא אידיאלי! למדו ממנה! שאלו את הרופא — שאם לא כן תנזקו מאוד! כך ציוו: בן אדם, היה טבעי! נבראת מאבק, עפר, טינופת. אתה רוצה להיות יותר מאבק, עפר, טינופת? — ראו איזו תבונה: הוא יודע לעשות חשבון, אף על פי שאיננו יודע לספור על האצבעות. למה? כי הוא איננו יכול לבטא את עצמו, או להסביר את עצמו. זהו גלגול של בן אדם. אמור לאדונים מה השעה. האם למי מהאדונים או הגברות יש שעון? שעון?

סמל: שעון? (מושך מכיסו שעון בחשיבות ובכוונה רבה) הנה, אדוני.

מריה: את זה אני מוכרחה לראות! (עולה על השורה הראשונה, הסמל עוזר לה).

המתופף: זאת היא חתיכה!

חדרה של מריה.

מריה: (יושב, הילד בחיקה, בידה חתיכת ראי) השני נתן לו פקודה והיה מוכרח ללכת. (מסתכלת בעצמה בראי) איך שהאבנים נוצצות! איזה מין

* במקור: Viehsionomik — משחק מלים. Vieh — בהמה.

הם? מה הוא אמר? — לישון, ילד! סגור חזק את העיניים (הילד מכסה את עיניו בידים) חזק יותר. השאר כך — שקט, או שהוא יתפוש אותך.

(שרה)

סגרי התריס, ילדה,
הצועני הנה הוא בא,
יקח אותך ביד,
לארץ צוענים לעד.

(שוב מסתכלת בראי) זה בטח זהב! איך יראו עלי כשארקוד? אנשים משלנו יש להם בעולם רק פינה קטנה וחתיכת ראי — ובכל זאת הפה שלי אדום כמו של הגבירות הכבודות שיש להן מראות מלמעלה עד למטה, ושהאדונים היפים שלהן מנשקים להן את היד. אני רק חתיכה מסכנה. (הילד קם) שקט, ילדון, סגור עיניים! מלאך השינה, רץ על הקיר (מחזירה את האור בעזרת הראי) סגור עיניים, אם יביט לתוכן תהיה עוור!

וויצק: (נכנס מאחוריה. היא קמה כשידיה על אזניה) מה יש לך?

מריה: שום דבר.

וויצק: אבל נוצץ לך בין האצבעות.

מריה: זה עגיל. מצאתי אותו.

וויצק: אני מעולם לא מצאתי דבר כזה. שנים ביחד!

מריה: אתה חושב שאני כזה מין בן אדם?*

וויצק: טוב, מריה. — איך שהילד ישן! קחי אותו מתחת לידיים, הכסא לוחץ לו. יש לו טיפות על המצח. רק עבודה תחת השמש, אפילו בשינה מזיעים.

אנחנו העניים! — הנה עוד כסף, מריה, המשכורת ומשהו מהמפקד.

מריה: אלוהים ישלם לך, פרנץ.

וויצק: אני מוכרח ללכת. הערב, מריה! שלום.

מריה: (לבדה, אחרי הפסקה) בכל זאת אני אדם רע. הייתי יכולה לדקור את עצמי. — אה, איזה עולם! הכל הולך לשדים, גבר ואשה!

אצל הרופא.

וויצק, הרופא.

הרופא: למה זכיתי, וויצק? איש העומד בדיבורו!

* במקור: Bin ich ein Mensch?, בכפל משמעות: Der Mensch הוא בן האדם, אבל Das Mensch, בלשון הדיבור, משמעו יצאנית. המלה Mensch-אדם היא מוטיב החוזר הרבה במחזה.

וויצק: מה קרה, אדון רופא?

הרופא: ראיתי, וויצק, אתה השתנת ברחוב, השתנת בקיר, כמו כלב! — וזאת על אף שלושה גרושים ליום ומוזנות! וויצק, זה רע, העולם נעשה רע, רע מאוד!

וויצק: אבל אדון רופא, כשבאים צרכי הטבע.

הרופא: צרכי הטבע! צרכי הטבע! הטבע! האם לא הוכחתי שהמוסקולוס קונסטריקטור וסיקא* כפוף לרצון? הטבע! וויצק, האדם הוא חופשי, באדם מתגלגלת האינדיווידואליות בחופש. שלא יוכל לעצור במימיו! (מנענע בראשו, משלב ידיו מאחורי גבו, הולך הנה ושם) אכלת כבר את האפונים שלך, וויצק? שום דבר חוץ מאפונים, מוצלבים. שים לב! יש מהפכה במדע. אני אקפיץ אותם באויר. שתן 0.10, תומצת מלח אמוניום, היפראוקסיד — אינך צריך שוב להשתין? הכנס נא פנימה ונסה!

וויצק: אינני יכול, אדון רופא.

הרופא: (נרגז) אבל להשתין בקיר! יש לי את זה בכתב! ההסכם בידי! ראיתי זאת במו עיני. בדיוק הוצאתי את האף החוצה דרך החלון והנחתי לקרינת השמש להכנס פנימה כדי להתבונן בהתעטשות. (מתנפל עליו) לא, וויצק, אינני מתרגז. הרוגו איננו יפה לבריאות ואיננו מדעי. אני שקט, שקט מאוד. הדופק שלי הוא כמו תמיד, ששים, ואני אומר לך כל זאת בקור רוח גמור. חלילה, להתרגז על בן אדם, על בן אדם! ועוד כשזה איזה שהוא פרוטיאוס** שמתפגר לך. אבל וויצק, בכל זאת לא היית צריך להשתין בקיר —

וויצק: יראה נא, אדון רופא, לפעמים יש כזה אופי, בנויים ככה. אבל עם הטבע זה ענין אחר. רואה הוא — עם הטבע (פוכר את אצבעותיו) זה כך, איך לומר, למשל...

הרופא: וויצק, שוב אתה מתפלסף!

וויצק: (כמגלה סוד) אדון רופא, האם ראה כבר משהו מהכפילות שבטבע? כשהשמש עומדת בצהריים, והעולם כאילו עולה באש דיבר אלי קול נורא.

הרופא: וויצק, יש לך אברציו.

וויצק: (שם אצבע באפו) הפטריות, אדון רופא, זהו זה. האם ראה כבר באילו צורות צומחות הפטריות על האדמה? מי יכול להבין זאת!

הרופא: וויצק, יש לך אברציו מנטאליס פרטיאליס נהדר, מהסוג השני. מפותח מאוד. וויצק, אתה מקבל תוספת! הסוג השני: אידיאה פיקס עם מצב כללי מניח את הדעת. — אתה עושה הכל כרגיל? מגלח את המפקד?

* שרירים של אברי ההפרשה.

** אל מאלי יוון, בנו של פוסידון. ידע ללבוש ולפשוט צורות. כאן מרמז, כנראה, לאי ציבותו של וויצק.

וויצק: כן.

הרופא: אוכל את האפונים שלך?

וויצק: כל הזמן, כסדר, אדון רופא. את הכסף מקבלת אשתי להוצאות הבית.

הרופא: ממלא את תפקידיך?

וויצק: כן.

הרופא: אתה מקרה מענין, סוביקט וויצק, אתה מקבל תוספת. התנהג כהוגן! הראה את הדופק. כן.

חזרה של מריה.

מריה: המתופף.

המתופף: מריה!

מריה: (מתבוננת בו היטב) בא, התקרב לכאן. חזה כמו שור, וזקן כמו אריה. אין כמוך! אין אשה גאה ממני!

המתופף: ביום ראשון, כשאני בראש, עם קובע נוצות ועם כפפות לבנות — תזין ורעם! הנסיך תמיד אומר: בן אדם, זהו בחור כהלכה!

מריה: (בלעג) באמת! (מתקרבת אליו) גבר!

המתופף: גם את חתיכה! באלוהים, נקים גוע מתופפים, מה? (מחבק אותה).

מריה: (נרגזת) הנח לי.

המתופף: חית בר!

מריה: (בתוקפנות) אל תגע בי!

המתופף: השד מביט לך מהעיניים?

מריה: מה אכפת! הכל אותו הדבר!

רחוב.

המפקד. הרופא.

המפקד רץ, מתנשם ומתנשף, במורד הרחוב, עוצר, נושם ונושף, מתבונן סביבו.

המפקד: אדון רופא, אל נא ירוץ כך! אל נא ינפנף במקלו כבמשוט באויר! הוא רודף אחרי המות. אדם טוב, בעל מצפון נקי איננו הולך כל כך מהר. אדם טוב — (מחזיק את הרופא במעילו) אדון רופא, ירשה נא, זה פיקוח נפש, חיי אדם!

הרופא: ממהר, אדון מפקד, ממהר!

המפקד: אדון רופא, אני עצוב מאוד. העצבים שלי רגישים מאוד*. בכל פעם שאני רואה את מעילי תלוי על הקיר אני מוכרח לבכות.

הרופא: המ! גפות, שמך, צואר עבה. מבנה נוטה לשבץ. כן, אדון מפקד. הוא עלול לקבל אפופלקסיה סרברית. אפשר גם, אולי, שיקבל את זה רק מצד אחד, ואז יהיה משותק בצד זה; או אפשר, במקרה הטוב, שיהיה משותק מבחינה רוחנית, ויהיה להבא רק כעין צמח. אלו, בערך, הסיכויים שלו לארבעת השבועות הבאים. מחוץ לזה יכול אני להבטיחו שהוא מהמקרים המענינים ביותר, ואם ירצה השם, כשלשונו תהיה משותקת בחלקה, נערוך נסיונות בני אלמות.

המפקד: אדון רופא, אל נא יפחיד אותי! יש אנשים שמתו מפחד, מפחד, פשוטו כמשמעו. — אני רואה כבר את האנשים עם הזרזים** בידיהם; אבל הם יגידו, זה היה אדם טוב, אדם טוב. — שד, מסמר ארון-מתים!

הרופא: (מסיר כובעו) מה זה, אדון מפקד? זה ראש נבוב, אדון תרגילי-סדר נכבד!

המפקד: (מראה כיס) ומה זה, אדון רופא? זה לאן שנכנס השכל***, אדון מסמר ארון מתים היקר! האהאאהא! אבל אל יבין אותי שלא כהוגן! אני אדם טוב! אבל גם אני יכול כשאני רוצה, אדון רופא, האהאאה! כשאני רוצה... (וויצק בא, רוצה להסתלק) הי, וויצק, מה אתה ממהר כל כך לעבור על פנינו. השאר נא, וויצק! אתה רץ כתער פתוח דרך העולם, מישוהו עלול להתחנך כך. אתה רץ כאילו היית צריך לגלח גדול של סריסים ולהתלות בשערה הארוכה ביותר לפני שהיא תעלם. אבל, בענין הזקנים הארוכים — מה רציתי לומר, וויצק, הזקנים הארוכים...

הרופא: זקן ארוך בלחיים, פליניוס כבר דבר על כך, להרגיל את החיילים... המפקד: הא! הזקנים הארוכים! איך זה, וויצק, האם לא מצאת שערה מזקנו של מישוהו בקדרתך? הא, אתה מבין אותי, לא כן? שערה של בן אדם, מזקנו של מהנדס, של סמל, של — של מתופף? הא, וויצק? אבל יש לך אשה הגונה, לא כמו לאחרים.

וויצק: כן! מה רוצה הוא לומר, אדון מפקד?

המפקד: איך שבחור זה מעמיד פנים! אז אולי לא במרק, אבל אם תמהר ותלך לפנה, אולי עוד תוכל למצוא שערה על זוג שפתים. זוג שפתים, וויצק — גם אני ידעתי אהבה, וויצק, בחור, הרי אתה חוזר כסיד!

וויצק: אדון מפקד, אני רק שד מסכן, ואין לי שום דבר אחר בעולם. אדון מפקד, אם הוא עושה צחוק —

המפקד: צחוק, אני? אני אעשה ממך צחוק, בחור!

* במקור: Schwermütig — עצוב, Schwärmerisches — נרגש, נלהב.
** במקור: Zitronen, לימונים.
*** במקור: Eine Falte, קיפול, Einfalt, טפשות.

הרופא: את הדופק, וויצק, את הדופק! קצר, קשה, קופצני, לא סדיר.
וויצק: אדון מפקד, האדמה חמה כמו גיהנום — ולי קר כקרח, קר כקרח.
הגיהנום קר, נתערב — לא יתכן! בן אדם! איזה בן אדם! לא יתכן!
המפקד: בחור, אתה רוצה — אתה רוצה לתקוע לך כמה כדורים בראש? אתה
דוקר אותי בעינים שלך, ואני התכוונתי לטובתך, כי אתה אדם טוב, וויצק,
אדם טוב.

הרופא: שרירי הפנים נוקשים, מתוחים, קופצניים לעתים. מצב כללי נרגז,
מתוח.

וויצק: אני הולך. זה מאוד יתכן, בן האדם! זה מאוד יתכן. מזג האוויר יפה,
אדון מפקד. רואה הוא איזה שמים יפים, מוצקים, אפורים! מתחשק לך
לתקוע שם מסמר ולתלות עליו את עצמך. רק בגלל הדווח הקטן שבין כר
ושוב פעם כן — ולא. אדון מפקד, כן ולא? האם הלא אשם לכן, או הכן ללא?
עוד אחשוב על כך. (יוצא בצעדים רחבים, לראשונה לאט, אחר כך יותר ויותר
מהר).

הרופא: (רץ אחריו) פנומן! וויצק, העלאה בשכר!

המפקד: אני מקבל סחרחורת מבני האדם. כמה מהר! הנבל הארוך כאילו
תופס בריצה את הצל של רגל העכביש. והקטן, שרועד. הארוך הוא ברק והקטן
הוא רעם. הא. הא. מצחיק! מצחיק!

חדרה של מריה.

מריה. וויצק.

וויצק: (מתבונן בה ומנענע בראשו) המ! אינני רואה שום דבר, אינני רואה
שום דבר. צריך לראות את זה. צריך שאפשר יהיה לתפוש את זה ביד!

מריה: (נפחדת) מה לך, פרנץ? — אתה יוצא מדעתך, פרנץ.

וויצק: חטא כזה, כל כך גדול, כל כך כבד. מסריח עד שהוא יכול להוציא את
המלאכים מהשמים בעשן שלו! יש לך פה אדום, מריה. אין עליו שום פצע?
איך, מריה, את יפה כמו החטא. האם יכול חטא מות להיות כל כך יפה?

מריה: פרנץ, אתה מדבר מחום!

וויצק: לשדים! — כאן הוא עמד? ככה? ככה?

מריה: היום עוד ארוך והעולם זקן. הרבה בני אדם יכולים לעמוד באותו
מקום — אחד אחרי השני.

* במקור: Mensch.

וויצק: ראיתי אותו!

מריה: אפשר לראות הרבה כשיש לך שתי עינים ואינך עוזר והשמש זורחת.

וויצק: איזה מין בן אדם את! (מתנפל עליה).

מריה: אל תגע בי, פרנץ! סכין בגוף טוב לי יותר מהיד שלך על שלי. אבי
לא העז להרים עלי יד מאז הייתי בת עשר, כשרק הסתכלתי בו.

וויצק: אשה! — לא, משהו צריך היה להיות עליך! כל אדם הוא תהום.
מקבלים סחרחורת כשמסתכלים לתוכה. זה היה! היא הולכת כמו התמימות
עצמה. יש לך סימן עליך, תמימות. אני יודע? אני יודע? מי יודע? (הולך).

חדר המשמר.

וויצק. אנדרס.

אנדרס: (שר)

לפונדקית ריבה טובה,

יומם וליל בגן ישבה

בגן שלה ישבה...

וויצק: אנדרס!

אנדרס: מה?

וויצק: יום יפה.

אנדרס: זה יום ראשון והשמש זורחת**. מנגנים מחוץ לעיר. לשם יוצאות
החתיכות. בני האדם מזיעים. ככה זה.

וויצק: (לא שקט) רוקדים, אנדרס, הם רוקדים!

אנדרס: אצל הפרש ואצל הכוכבים.

וויצק: רוקדים, רוקדים!

אנדרס: מה אכפת.

בגן שלה ישבה,

עד אורלוגין צלצל חצות,

על חיילים עגבה.

* במקור: Mensch.

** במקור: Sonntagswetter, מזג אוויר של יום ראשון; אבל גם מזג אוויר של יום
שמש.

כל הזמן, כל הזמן! (סופק כפים) הסתובבו לכם, התגלגלו לכם! למה אלוהים לא מכבה את השמש, שכולם יתגלגלו אחד על שני בניאוף, גבר ואשה, אדם ובהמה? הם עושים זאת לאור היום, הם עושים זאת על כף היד, כמו זבובים! — אשה! האשה חמה. חמה! כל הזמן, כל הזמן! (קם) הבחור, איך שהוא מגפף אותה. את הגוף שלה! הוא, הוא השיג אותה — כמו שאני בהתחלה! (צונח תחתיו, המום).

שוליה א: (מטיף מעל השולחן) ובכן, כשנודד, העומד נשען על זרם הזמן, אך ישיב לעצמו בחכמה האלוהית, ויאמר לעצמו: למה הוא האדם? למה הוא האדם? אמר, אומר אני לכם: ממה היה חי האיכר, החבתן, הסנדלר, הרופא, אלמלי ברא אלוהים את האדם? ממה היה חי החיט אלמלי נטע באדם את רגש הבושה, וממה היה חי החייל, אלמלי נתן לו צורך להרוג את עצמו אל תפקדו, אם כן, כן. זה יפה ונאה, אבל כל מה שהוא ארצי הוא רע. הכסף עצמו הולך ונרקב. לסיכום, שומעי היקרים, הבה נשתין על הצלב, ועל ידי כך ימות איזה יהודי! (במהומה הכללית ניעור וויצק ונחפו לצאת).

שדה פתוח.

וויצק: ככל הזמן! כל הזמן! חיש-חש! כך הכנורות והחלילים. — כל הזמן! כל הזמן! — שקט, מוזיקה! מה זה מדבר כאן למטה? (משתרע על האדמה) הא! מה הוא אומר? בקול רם! בקול רם! דקור, דקור את הזאבה למות? — דקור, דקור את — הזאבה למות! אני צריך? אני מוכרח? גם כאן אני שומע זאת? — גם הרוח אומרת זאת? — אני שומע זאת כל הזמן, כל הזמן, דקור למות, למות!

חדר בקסרקטין.

לילה. אנדרס וויצק במיטותיהם.

וויצק: (בלחש) אנדרס!

אנדרס: (ממלמל בשנתו)

וויצק: (מטלטל אותו) הי, אנדרס, אנדרס!

אנדרס: נו, מה יש?

וויצק: אני לא יכול לישון! כשאני עוצם את העיניים זה מסתובב כל הזמן, ואני שומע את הכנורות, כל הזמן, כל הזמן, ואז זה מדבר מהקיר. אינך שומע שום דבר?

אנדרס: כן, תן להם לרקוד! מישו עייף, אז שאלוהים ישמור אותנו. אמן.

וויצק: זה מדבר כל הזמן — דקור! דקור! זה לוחץ לי בין העיניים כמו סכין —

וויצק: אנדרס, אין לי מנוחה.

אנדרס: טפש!

וויצק: אני מוכרח לצאת. מסתובב לי לפני העיניים. רוקדים, רוקדים! יהיו לה ידים חמות! לעזאזל, אנדרס!

אנדרס: מה אתה רוצה?

וויצק: אני מוכרח ללכת, מוכרח לראות.

אנדרס: אתה מחפש צרות. בגלל הנקבה הזאת איזה בן אדם!

וויצק: אני מוכרח לצאת. כל כך חם פה.

1919.

החלון פתוח. רוקדים. ספסלים לפני הבית. שוליות.

שוליה א: זו לא כותנתי, כותונת לי אין.

הנשמה מסריחה לי מיין.

שוליה ב: אחא, בידידות, לעשות לך איזה חור בטבע? קדימה! אני עושה חור בטבע! גם אני איזה בחור, אתה יודע — אני אהרוג את כל הפרעושים שעל גופך.

שוליה א: הנשמה שלי, הנשמה מסריחה לי מיין! הכסף עצמו הולך ונרקב! אל תשכחיני, איך העולם הזה כל כך יפה! אחא, אני מוכרח לבכות מלוא החבית מרוב צער. הייתי רוצה שהאפים שלנו יהיו שני בקבוקים, ושנוכל לשפוך אחד לגרונו של השני.

אחרים: (במקהלה)

צייד איש פליץ** יצא

לרכב ביער הירוק

הזלי הלז, טובים חי צייד

לאחו הירוק —

בצייד לי שמחה.

וויצק: (בחלון. מריה והמתופף רוקדים בלי להבחין בן) הוא! היא! לשדים!

מריה: (אגב ריקוד) כל הזמן! כל הזמן!

וויצק: (בקול חנוק) כל הזמן, כל הזמן! (קם בתוקפנות, אך חוזר וצונח לספסל)

* במקור Wegen dem Mensch, במשמעות כפולה: בגלל הנקבה הזאת, אבל גם בגלל האדם.

** מחוז בחבל הרהיין המרכזי.

אנדרס: ישן, טפש! (נרדם שוב)
וויצק: כל הזמן! כל הזמן!

בחצר הרופא.

סטודנטים וויצק למטה, הרופא בחלון עלית הגג.

הרופא: רבותי, הנני על הגג, כמו דוד כשראה את בת שבע, אבל אני אינני רואה שום דבר מלבד התחתוניות של בנות הפנסיון כששהן מתיבשות בגן. רבותי, אנו עוסקים בבעיה החשובה של היחס בין סוביקט לאוביקט. אם ניקח רק אחד מן העצמים בו בא לידי חיוב עצמו האורגאני של האלוהי, בנקודת ראות כה גבוהה, ונחקר את יחסו לחלל, לארץ, לכוכבים, רבותי, אם אזרוק חתול זה מהחלון החוצה, כיצד תנהג ישות זו לגבי מרכז הכובד בהתחשב באינסטינקטים שלה? הי, וויצק! (שואג) וויצק!

וויצק: (תופש את החתול) אדון רופא, היא נושכת

רופא: בחור, אתה מחזוק את החיה בעדינות כאילו היתה זו הסבתא שלך. (יורד למטה).

וויצק: אדון רופא, אני רועד.

הרופא: (בשמחה) אי, אי! יפה, וויצק! (משפשף את ידיו, לוקח את החתול) מה אני רואה, רבותי, מין חדש של פרעוש סוסיים, מין נאה... (מוציא זכוכית מגדלת, החתול בורח) רבותי, לחיה זו אין כל אינסטינקט מדעי... הם יכולים, אם כן, לראות דבר מה אחר, רואים הם, בן האדם, מזה רבע שנה איננו אוכל דבר זולת אפונים; ישימו נא לב כיצד זה משפיע. ימששו נא, איזה דופק לא יציב! והענינים!

וויצק: אדון רופא, נהיה לי חושך! (מתישב)

הרופא: אומץ, וויצק! עוד כמה ימים וזה נגמר. ימששו נא, רבותי, ימששו נא! (הם בודקים את הרקות, את הדופק שלו ואת חזהו) אפרופו, וויצק, הראה נא לאדונים איך אתה מנענע את האזנים. זה מכבר רציתי להציג זאת לפניכם. זוג שרירים פעיל אצלו. אלווה, במרץ!

וויצק: אתה, אדון רופא.

הרופא: חיה, אתה רוצה שאני אניע לך את האזנים? אתה רוצה להיות כמו החתול? כך, רבותי. זהו תהליך של מעבר לחמוריות. גם זה, לעתים קרובות, נובע מחינוך בידי נשים ובשפת האם. כמה שערות תלשה לך אמך למזכרת מתוך חיבה? הן נעשות דלילות בימים האחרונים. כן, האפונים, רבותי!

קסרקטין.

וויצק: לא שמעת שום דבר?

אנדרס: הוא כאן, עם עוד חבר.

וויצק: הוא אמר משהו.

אנדרס: מנין לך? מה לומר לך? נו, הוא צחק, ואחר כך אמר: חתיכה טובה, יש לה שוקיים, והכל אצלה חם!

וויצק: (בקרירות) כך, זה מה שאמר? מה חלמתי הלילה? האם לא היה זה סכין? איזה חלומות טפשיים שחולמים.

אנדרס: לאן, חבר?

וויצק: להביא יין לקצין שלי. — אבל, אנדרס, היא היתה בחורה מאין כמות.

אנדרס: מי היתה?

וויצק: שום דבר. שלום. (יוצא)

פונדק.

המתופף. וויצק. אנשים.

המתופף: אני גבר! (מכה על חזהו) גבר אני אומר! מישו רוצה משהו? מי שאיננו אדני שיכור שיסתלק ממני. אני אדחוף לו את האף לתחת! אני — (לוויצק) אתה, בחור, שתה! אני רוצה שהעולם יהיה משקה, משקה — גבר צריך לשותות! (וויצק שורק) בחור, רוצה שאוציא לך את הלשון מהגרון ואסובב אותה מסביב לגוף שלך? (נלחמים, וויצק מנוצח) להשאיר לך קצת אויר לנשימה כמו נאד של זקנה, להשאיר לך? (וויצק יושב על הספסל רועד מאפיסת כוחות) שהבחור ישרוק עד שיהיה כחול כהה.

יין, אלה הם חיי.

יין אומץ יתן.

אחת: שימנו אותו.

שניה: נוזל לו דם.

וויצק: אחד אחרי השני.

חנות.

וויצק. היהודי.

וויצק: האקדח יקר מדי.

יהודי: נו, קונה או לא קונה? מה יש?

וויצק: בכמה הסכין?

יהודי: איכות טובה. הוא רוצה לחתוך בו לעצמו את הצואר? נו, מה יש? אני נותן לו את זה בזול כמו כל אחד אחר. הוא יכול להשיג את המות שלו בזול, אבל לא חינום. מה יש? יהיה לך מות חסכוני.

וויצק: זה יכול לחתוך יותר מלחם —

יהודי: שני גרושים.

וויצק: הנה! (יוצא)

יהודי: הנה, כאילו שזה שום דבר! והרי זה כסף. — כלב!

חדרה של מריה

השוטה: (שוכב ומספר לעצמו אגדות על אצבעותיו) לזה היה כתר זהב, לאדון המלך... מחר אני מביא לגברת המלכה את הילד שלה... נקניק של דם אומר: בא, נקניק כבד...

מריה: (מדפדפת בתנ"ך) "ולא מרמה בפיו" *... אדני, אדני! אל תביט עלי! (ממשיכה לדפדף) "והפרושים הביאו לפניו אשה אשר נתפשה בנאפופיה ויעמידוה בתוך... ויאמר אליה ישוע: גם אני לא ארשיעך. לכי לביתך ואל תחטאי עוד" ** (סופקת כפיה) אדני, אדוני! אינני יכולה! אדני, תן לי רק כדי כך שאוכל להתחנן. (הילד מתרפק עליה) הילד נותן לי דקירה בלב — (אל השוטה) קרל! זה עושה הרבה רעש, בשמש! (השוטה לוקח את הילד ומשתתק) פרנץ לא בא, לא אתמול ולא היום. נעשה כאן חם! (פותחת את החלון וממשיכה לקרוא) "ותבוא ותעמוד מאחוריו לנוכח רגליו ותבך ותחל לשפוף דמעותיה על רגליו ולמחות את הדמעות מעליהן בשערות ראשה, ותישק את רגליו ומשוח אותן בשמן" *** (מכה על חזה) הכל מת! המושיע! המושיע! אני רוצה למשוח את רגליך בשמן! —

קסרקסין.

אנדרס. וויצק מחטט בחפציו.

וויצק: אפודה זו, אנדרס, לא שייכת למדים, אתה יכול להשתמש בה, אנדרס.

אנדרס: (נוקשה, משיב, בסדר' לכל דבר) בסדר.

וויצק: הצלב של אחותי, וגם הטבעת.

אנדרס: בסדר.

וויצק: יש לי עוד משהו קדוש, שני לבבות, יפה, עם זהב — זה היה בתנך של אמא שלי, וכתוב שם:

כמו בשרך מוכה, אדום
יהא לבי כל עת, אדון.

* ישעיהו נג ט.
** יוחנן ח ג—א.
*** לוקס ז לח.

אמא שלי כבר מרגישה רק את השמש כשהיא זורחת לה על הידים, וזה לא עוזר.

אנדרס: בסדר.

וויצק: (מוציא תעודה) פרידריך יוהאן פרנץ וויצק, איש צבא, רגלי בחטיבה שתים גדוד שני פלוגה רביעית. נולד ביום בשורת מריה, העשרים ביולי. — היום אני בן שלושים שנה שבעה חדשים ושנים עשר יום.

אנדרס: פרנץ, אתה הולך למסדר חולים. מסכן, אתה צריך לשתות יין שרוף עם אבק שריפה, זה הורג את החום.

וויצק: כן, אנדרס. כשעושה הארונות מנסר את הלוחות* אי אפשר לדעת מי יניח שם את ראשו.

רחוב.

מריה וילדות לפני הבית. סבתא. אחר כך וויצק.

ילדות:

בחג הנר זרחה השמש
פרחי דגן פרחו
כולם הלכו לאחו
זוגות זוגות הלכו לשם
החלילים הלכו בראשם
הכיגורות מאחריהם
גרבי שני לרגליהם.

ילדה א: זה לא יפה.

ילדה ב: מה את רוצה, כל הזמן?

ילדה א: מריה, שירי לנו את!

מריה: אינני יכולה.

ילדה א: למה?

מריה: ככה.

ילדה ב: אבל למה ככה?

ילדה ג: סבתא, סיפור!

סבתא: בואו, סרטנים קטנים! — היה ילד מסכן שלא היה לו אבא ולא היתה לו אמא, הכל היה מת, ולא נשאר בעולם אף אחד. הכל מת. והוא הלך

* במקור: die Hebelspäne sammelt — אוסף נסורת.

וויצק: כמו סכין בדם.

מריה: מה אתה הולך לעשות, פרנץ? אתה כל כך חוזר. (הוא שולף את הסכין) פרנץ, עצור! בשם שמים, הצילו, הצילו!

וויצק: (דוקר אותה) הא לך, זה וזה! אינך יכולה למות? כך! כך! — הא, היא עוד מפרפרת; עוד לא? עוד לא? — עדיין לא (פוגע בה עוד פעם) — האם את מתה? מתה! מתה! (מניח לסכין ליפול ובורח)

הפונדק.

וויצק: רקדו כולכם, כל הזמן! הזיעו והסריחו! סוף סוף הלא יקח את כולכם!

(שר)

אה, בת, בת מחמדים,
ומה זה חשבת
כאשר על רכבים
ועגלונים עגבת.

(רוקד) כך, קתי, שבי נא! חם לי, חם. (מסיר את המעיל) ככה זה, השד לוקח את האחד ולשני נותן לברוח. קתי, את חמה. למה זה? קתי, גם את עוד תהיי קרה. חשבי בהגיון. — אינך יכולה לשיר?

קתי: (שרה)

לארץ שוואביה לא אסע,
שמלות פאר גם לא אשא.
שמלות פאר ונעל חוד
לא בהישג ידי שפחות.

וויצק: לא, לא נעלים, גם בלי נעלים אפשר ללכת לגיהנום.

קתי: (שרה)

פוי, אהובי, זה לא נחמד,
שמור כספך ושכב לבד.

וויצק: כן, אמת. אינני רוצה להכתים את עצמי בדם.

קתי: אבל מה יש לך על היד?

וויצק: לי? לי?

קתי: אדום! דם! (נאספים סביבם אנשים)

וויצק: דם? דם?

פונדקי: אוהו, דם!

וויצק: נדמה לי שנחתכתי, ביד הימנית.

וחיפש יומם ולילה. וכיוון שעל הארץ לא היה יותר אף אחד, רצה ללכת לשמים, והירח הביט בו בעין יפה, ולבסוף כשבא לירח, היה זה בול עץ רקוב. ואז הלך לשמש, וכשבא לשמש, היתה זו חמניה גבולה. וכשבא לכוכבים, היו אלה זבובי זהב קטנים, שהיו תקועים כאילו תקע אותם צפור חונק על הקוצים. וכשרצה לחזור לארץ, היתה הארץ בית הפוך*, והוא היה לגמרי לבד. ואז התישב ובכה, ועדין הוא יושב והוא לגמרי לבד.

וויצק: (מופיע) מריה!

מריה: (גבהלת) מה יש?

וויצק: מריה, אנחנו הולכים. הגיע הזמן.

מריה: לאן?

וויצק: אני יודע?

קצה היער, ליד האגס.

מריה. וויצק.

מריה: הנה, שם העיר. חושך.

וויצק: השארי עוד קצת. בואי, שבי.

מריה: אבל אני מוכרחה ללכת.

וויצק: תפצעי לך את הרגלים אם תרוצי.

מריה: אבל, גם אתה, מה אתך?

וויצק: את יודעת כמה זמן זה כבר, מריה?

מריה: בשבועות זה יהיה שנתים.

וויצק: את יודעת כמה זמן זה עוד יהיה?

מריה: אני מוכרחה ללכת, להכין את ארוחת הערב.

וויצק: קר לך, מריה? הלא את חמה. איזה שפתים חמות שיש לך! חם, נשימה חמה של זונה! בכל זאת, את השמים הייתי נותן כדי לתת לה עוד נשיקה אחת. — קד לך? כשמישהו קר, כבר לא קר לו יותר. לא יהיה לך קר מהטל.

מריה: מה אתה אומר?

וויצק: שם דבר. (שותקים)

מריה: כמה אדום עולה הירח.

* במקור: Hafen. Umgestürzter Hafen. ממשעו נמל, עם קונוטציה של חוף מבטחים מקלט בטוח. בדרום גרמניה אומרים Hafen במשמעות של סיר, לכן יש מתרגמים "סיר הפוך".

פונדקי: אבל איך זה הגיע למרפק?

וויצק: נגבתי את זה.

פונדקי: מה, ביד הימנית את המרפק הימני? אתה מוכשר!

שוטה: ואז אמר הענק: אני מניח, אני מריח בשר אדם. פוי, זה כבר מסריח!

וויצק: לשדים! מה אתם רוצים? מה זה אכפת לכם? תנו לעבור, או שהראשון—

לשדים! אתם חושבים שאני הרגתי מישהו? אני רוצה? מה אתם נועצים

בי עינים? הביטו בעצמכם! תנו לעבור! (יוצא בריצה)

על שפת האגם.

וויצק לבדו.

וויצק: הסכין? איפה הסכין? כאן השארתי אותו. הוא יסגיר אותי! יותר

קרוב! עוד יותר קרוב! איזה מין מקום הוא זה? מה אני שומע? משהו זה.

שקט. — כאן קרוב. מריה? הא, מריה! שקט! הכל שקט! מה את חוורת

כל כך, מריה? מה הסרט האדום על צווארך? ממי זכית בענק צוואר זה

בחטאריך? את נהיית שחורה מזה. שחורה! האם הרגתי אותך? למה השיער

שלך כל כך פרוץ? לא קלעת היום את צמותיך?... — הסכין! הסכין! זהו

זה? כך! (רץ למים) כך, כאן למטה! (זורק את הסכין) הוא צולל במים

האפלים, כמו אבן. — לא, זה קרוב מדי. כשיבואו להתרחץ (נכנס למים וזורק

את הסכין רחוק יותר) כך, עכשיו. — אבל בקיץ, כשיצללו בשביל צדפות?

בה, הוא יחליד, מי יכיר אותו. הייתי צריך לשבור אותו! — יש עלי עוד

דם? צריך להתרחץ. כאן יש כתם. כאן עוד אחד...

(באים אנשים)*

איש א: עצור!

איש ב: אתה שומע? שקט, שם!

איש א: אוהו! כאן! איזה צליל!

איש ב: אלה הם המים, הם קוראים. כבר מזמן לא טבע כאן איש. נלך! לא

טוב לשמוע זאת.

איש א: אוהו! עכשיו שוב! — כמו בן אדם שהולך למות!

איש ב: כל כך זר! מעורפל מאוד. ענן אפור בכל מקום — וזמזום החיפושיות

ככמו פעמון סדוק. נלך!

איש א: לא, זה ברור מדי, חזק מדי! זה שם! בא אתי!**

* בכתב היד מופיע קטע זה מיד לאחר רצח מריה.

** בטייטה אפשר למצוא רמז גם לסיום אחר, לפיו חוזר וויצק מהאגם ועומד למשפט.

ראה ב, תמונות נוספות.

תמונות נוספות

הפונדק.

לואיס* יושב לפני הפונדק. אנשים באים ויוצאים.

אנדרס: מה אתה עושה ככאן?

לואיס: מה השעה?

אנדרס: —

לואיס: כך, לא יותר? אני חושב שזה היה צריך ללכת יותר מהר. הערב

אחשוב על כך.

אנדרס: מדוע?

לואיס: זה היה כבר עובר.

אנדרס: מה?

לואיס: כל השמחה.

אנדרס: מה אתה יושב לפני הדלת?

לואיס: אני יושב כאן היטב, ואני יודע זאת. אבל הרבה אנשים יושבים לפני

הדלת ואינם יודעים זאת. הרבה אנשים סוחבים אותם החוצה, אל לפני הדלת.

עם הרגלים קדימה.

אנדרס: בא אתי!

לואיס: אני יושב כאן היטב, ועוד יותר טוב שוכב, כך.

אנדרס: יש לך דם על הראש.

לואיס: בתוך הראש...

אילו ידעו כל האנשים מה השעה, היו מתפשטים, לובשים כותנות משי, ומניחים

לעושה הארונות לנסר את מיטותיהם לארונות מתים**.

ילדים.

ילד א: נלך אל מרגריטה***.

ילד ב: מה יש?

* בנוסח מוקדם של המחזה נקרא וויצק בשם לואיס.

** במקור: Sich ihr Bett vom Schreiner aus Hebelspän schütteln lassen
היו מניחים לעושה הארונות להקציע את מיטותיהם לנסורת. ראה גם בתמונות "שדה
פתוח" ו, "קסרקטון".

*** בנוסח מוקדם של המחזה נקראת מריה בשם מרגריטה.

ילד א: אינך יודע? כולם כבר שם. מישהי שם שוכבת בחוץ.

ילד ב: איפה?

ילד א: משמאל לעצים בחורשה, על יד הצלב האדום.

ילד ב: בא מהר, שנשפיק לראות משהו. מיד יקחו אותה משם.

השוטרה הילד. וויצק.

קרל: (הילד בחיקו) הוא נפל למים. הוא נפל למים. אוי לי, הוא נפל למים.

וויצק: ילדי, קריסטיאן!

קרל: (מביט בו) הוא נפל למים.

וויצק: (רוצה לנשק את הילד, אך הוא נשמט ממנו וצורח) אדני!

קרל: הוא נפל למים.

וויצק: קריסטיאן, אתה מקבל סוסון, סו, סו (הילד דוחה אותו, לקרל קנה לילד סוסון! (קרל מביט בו) דיו! דיו! סוס.

קרל: (בשמחה) דיו! דיו! סוס! סוס! (בורח עם הילד)

פקיד בית הדין. ספר. רופא. שופט.

שוטר: רצח טוב. רצח יוצא מן הכלל. רצח יפה, אי אפשר לבקש יפה ממנו. מזמן כבר לא היה לנו כזה.

ספר: (אתאיסט דוגמאטי. ארוך ודק. פחדן, טוב מזג. מלומד)

מגרמנית: ידידיה יצחקי

*

גיאורג ביכנר נולד בעירה גודלאו, בסביבות דרמשטדט, מחוז הסן, בשנת 1813, ונפטר ב־1837, לאמור, בטרם מלאו לו עשרים וארבע שנים. אביו היה רופא, וגם הוא עצמו למד רפואה, אך בהשפעת המהפכה של 1830 בפריס, נמשך לפעילות מהפכנית. הוא כתב עלון פוליטי בשם "השליח של הסן", תחת הסיסמא: "שלום בבקשות, מלחמה בארמונות!", וכתוצאה מכך נאלץ להמלט לשטרסבורג. את בריחתו ביקש לממן בכתיבת מחזה — "מות דנטון". בשטרסבורג המשיך בלימודיו, וקיבל תואר של דוקטור למדיצינה. הוא נתקבל לאוניברסיטה של ציריך כמרצה (אחרי שכתב מחקר על מערכת העצבים של דגים), אבל עם החילו להרצות, חלה בטיפוס ומת.

מלבד "מות דנטון", שנדפס בחייו (בנוסח מקוצר ומקוטע), הניח כתבי יד של הקומדיה "לאונסה ולנה", קטעים לא ערוכים של המחזה "וויצק", ואת הסיפור הלא גמור "לנץ".

בימינו לא היה ביכנר ידוע ונחשב כלל וכלל. מחזותיו לא הועלו על הבמה אלא כשבעים שנה לאחר מותו — בראשית המאה העשרים. "מות דנטון" ו"לאונסה ולנה" לא נדפסו במלואם אלא ב־1850, ו"וויצק" — רק ב־1922. כיום נחשב ביכנר לאחד מגדולי היוצרים בתחום הדרמה, והשפעתו על התיאטרון של המאה העשרים היא מכרעת.

יצירתו של ביכנר, המושפעת עמוקות ממחזותיו של שקספיר, מדהימה במודרניות שבה, הן בצורותיה והן בפרובלימטיקה שלה.

"וויצק" נכתב בשנה האחרונה לחייו של ביכנר, על יסוד מעשה שהיה באותם ימים באחד וויצק שהיה מעורער בנפשו, ורצה יצאנית אחת מתוך קנאה. הוא נידון למות והוצא להורג, אך מחמת טענות שרווחו, שהוצא להורג שלא כדין, בהיותו חולה נפש, פורסם דין וחשבון רפואי על מצב נפשו של וויצק, ששימש חומר בידי ביכנר למחזהו.

ביכנר לא השלים את מחזהו, אך נראה שהמחזה היה מוכן לעריכתו הסופית. ישנם כמה כתבי יד לא גמורים, וקטעים שונים שנערכו בצורות שונות על ידי המוציאים לאור. הנוסח המקובל ביותר, אם כי קמו עליו עוררים, הוא זה של פריץ ברגמן, לפיו נערך גם תרגומנו. ראינו להוסיף בנספח כמה תמונות, מתחשבות ביותר, שבכתבי יד מוקדמים של "וויצק", שלא נכללו בעריכתו של ברגמן.

לשונו של "וויצק" היא דיאלקט הרווח במחוז הסן — אך מכיוון שאין כל דרך לתרגם דיאלקט מלשון ללשון, תורגם המחזה לעברית רגילה, בת זמננו.

על גיאורג ביכנר ועל יצירתו ראה במאמרים הבאים:

- א. מנחם דורמן — בין השמשות (פרקי מסה על ביכנר), במה חוברת 14.
- ב. לאה גולדברג — הערות ל"וויצק" של גיאורג ביכנר, במה חוברת 40.
- ג. ידידיה יצחקי — הזמן במחזותיו של ביכנר, במה חוברת 59.
- ד. גדעון עפרת — הכל כלא כלום (על המחזה "מות דנטון"), משא 14.6.74.
- ה. חיים שוהם — הגאון כבובה (על הסיפור "לנץ"), קשת חוברת ס"ח. בחוברת זו גם תרגום הסיפור "לנץ".

מקור: ספר ש"ח, ע"א, 2, נוסח א' 1975

נ"א: בוצעו החיפוש לספרות
בשנים 1975-1976